

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

18 lipca 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Agnieszka Góra-Błaszczkowska
(przewodniczący, sprawozdawca)
SSN Beata Janiszewska
SSN Ireneusz Kunicki

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 18 lipca 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Banku spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie
z 25 listopada 2021 r., I ACa 365/21,
w sprawie z powództwa P.C.
przeciwko Bankowi spółce akcyjnej w W.
o ustalenie i zapłatę,

- 1. oddala skargę kasacyjną;**
- 2. zasądza od Banku spółki akcyjnej w W. na rzecz P.C. kwotę
2700 (dwa tysiące siedemset) złotych tytułem kosztów
postępowania kasacyjnego.**

Beata Janiszewska
(P.H.)

Agnieszka Góra-Błaszczkowska

Ireneusz Kunicki

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 22 marca 2021 r. Sąd Okręgowy w Warszawie stwierdził nieważność umowy kredytu hipotecznego dla osób fizycznych [...] waloryzowanego kursem CHF, zawartej pomiędzy P.C. a Bankiem S.A. z siedzibą w W. w dniu 11 października 2007 roku, i zasądził od Banku S.A. z siedzibą w W. na rzecz P.C. kwotę 39 558,37 zł oraz kwotę 20 428,57 CHF wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 29 maja 2018 roku do dnia zapłaty (pkt 1), oddalił powództwo w pozostałym zakresie (pkt 2) oraz orzekł o kosztach procesu (pkt 3).

Wyrokiem z 25 listopada 2021 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie oddalił apelację pozwanego (pkt I) oraz orzekł o kosztach postępowania apelacyjnego (pkt II).

Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Okręgowy. 11 października 2007 r. P.C. zawarł umowę kredytu hipotecznego dla osób fizycznych [...] z Bankiem S.A. (obecnie Bank S.A.), waloryzowanego kursem CHF, w wysokości 185 900 zł na okres 360 miesięcy, tj. od 11 października 2007 r. do 9 listopada 2037 r., ze spłatą w równych ratach kapitałowo-odsetkowych.

Od 11 sierpnia 2008 r. do 9 listopada 2011 r. P.C. wpłacił na rzecz Banku S.A. z siedzibą w W. kwotę 39 558,37 zł oraz kwotę 20 428,57 CHF. Pismem z 7 maja 2018 r. P.C. wezwał Bank S.A. do zapłaty kwoty 43 766,68 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie w terminie 3 dni od dnia otrzymania pisma.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego umowa kredytu nie precyzowała parametrów ekonomicznych, które miałyby rzutować na sposób ustalania kursów walut obcych ujmowanych w tabelach banku. W rezultacie kurs franka szwajcarskiego obowiązujący w pozwanym banku był poza jakąkolwiek kontrolą powoda jako konsumenta. Bank nie przedstawił dowodów potwierdzających, że udzielił powodowi informacji o ryzyku walutowym, innych niż ujęte w podpisanym przez powoda oświadczeniu, że powód jest świadomy, że z kredytem waloryzowanym związane jest ryzyko kursowe, a jego konsekwencje wynikające z niekorzystnych wahań kursu złotego wobec walut obcych mogą mieć wpływ na wzrost kosztów obsługi kredytu. Na pozwanym jako przedsiębiorcy, spoczywał w relacji z konsumentem ciężar dowodu tej okoliczności, czemu pozwany nie sprostał. Dla oceny abuzywności kwestionowanych przez powoda postanowień umowy istotne jest, czy powodowi

przekazano informacje pozwalające uświadomić sobie istotę i potencjalną skalę tego ryzyka.

Sąd Apelacyjny stwierdził, że postanowienia umowy kredytu dotyczące indeksacji, z uwagi na brak należytego poinformowania powoda o ryzyku kursowym, jakie wiązało się z zawarciem kredytu indeksowanego do waluty obcej, mają charakter abuzywny w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. Ocena postanowień o indeksacji kredytu w aspekcie dobrych obyczajów i interesów konsumenta (art. 385¹ § 1 k.c.) nie mogła być zawężona tylko do przyjętego w umowie mechanizmu przeliczenia waluty krajowej na walutę obcą, która w konstrukcji kredytu indeksowanego posłużyła za miernik waloryzacji. Istotą kredytu denominowanego w walucie obcej, jak i kredytu indeksowanego do waluty obcej, jest ryzyko zmiany kursu waluty, które w przypadku deprecjacji waluty krajowej w stosunku do waluty kredytu w sposób nieograniczony obciąża kredytobiorcę. Postanowienia umowy kredytu, które uprawniały bank do jednostronnego ustalenia kursów walut, nie były transparentne i pozostawiały pole do arbitralnego działania banku; obarczały kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem oraz naruszały równorzędność stron.

Jako chybiony Sąd drugiej instancji uznał zarzut naruszenia przez Sąd Okręgowy art. 233 § 1 k.p.c. na skutek nieuwzględnienia okoliczności, że powód w dniu zawierania umowy posiadał wyższe wykształcenie i wykonywał zawód specjalisty ds. nieruchomości i rzeczoznawcy, a także prowadził własną działalność gospodarczą. Po pierwsze, wiedza z zakresu rzeczoznawstwa i nieruchomości nie jest tożsama z wiedzą z zakresu obrotu instrumentami finansowymi. Co więcej, w świetle orzecznictwa TSUE indywidualne cechy człowieka, jak wykształcenie, doświadczenie zawodowe nie są atrybutami, których posiadanie skutkuje pozbawieniem osoby fizycznej statusu konsumenta. Z umowy o kredyt hipoteczny wynika, że powód występował jako kredytobiorca będący osobą fizyczną, w komparycji umowy pośród danych osobowych go identyfikujących wskazano jego imię i nazwisko, a także numer PESEL, nie został wskazany ani numer NIP, ani firma, która jest oznaczeniem indywidualizującym każdego przedsiębiorcę (art. 43² § 1 k.c.). Z samego faktu, że powód jest rzeczoznawcą majątkowym, nie można wysnuwać wniosku, że zakup nieruchomości za środki udostępnione przez pozwanego związany był z prowadzoną przez powoda działalnością gospodarczą.

Sąd Apelacyjny przyjął, że z umowy jasno wynika, że kredytu udzielono w walucie polskiej, w skonkretyzowanej wysokości, określono cel i czas korzystania ze środków kredytowych, a także wysokość odsetek i termin spłaty poszczególnych rat kapitałowo - odsetkowych. W związku z zarzutami pozwanego co do kwoty waluty trzeba zauważyć, że oznaczono ją wyraźnie w § 1 pkt 2 umowy, w złotych polskich zostało też świadczenie przez banku zrealizowane (§ 5 umowy), w złotych polskich miały być płacone przez powoda raty odsetkowo - kapitałowe (§ 11 pkt 4 umowy), także w złotych polskich ustalono zabezpieczenie hipoteczne (§ 3 pkt 1 umowy), świadczenia ubezpieczeniowe (§ 1 pkt 7A - 7D), ramy poddania się egzekucji (§ 4 pkt 1 umowy). W umowie znalazło się wprowadzenie odniesienia do franków szwajcarskich, ale stanowiło ono tylko formę waloryzacji świadczenia. Bank udostępnił powodowi 185 900 zł, przy czym jej wysokość została zwaloryzowana według kursu CHF po cenie kupna i wyznaczała wysokość rat kredytowych, do których uiszczania powód była zobowiązany; raty te były płacone w złotych po przeliczeniu w dniu płatności według kursu sprzedaży. Jakkolwiek zastosowanie ww. mechanizmu w związku ze zmianami kursu walut mogło prowadzić do obciążenia kredytobiorcy obowiązkiem zwrotu sumy kapitału o innej wartości rynkowej od pierwotnie przekazanej do wykorzystania, jednak tego rodzaju rozwiązanie uznawano za dopuszczalne na gruncie art. 353¹ k.c.

W ocenie Sądu drugiej instancji postanowienia określające sposób przeliczenia kredytu przy jego uruchomieniu, z odwołaniem do kursu kupna waluty CHF według tabeli kursowej Banku S.A. (§ 7 ust. 1 umowy), były wielokrotnie przedmiotem kontroli indywidualnej, w której uznawano ich niedozwolony charakter. Usunięcie klauzul waloryzacyjnych oznaczałoby w istocie wyłączenie indeksacji, przy pozostawieniu niższej stopy procentowej kredytu, odpowiedniej dla franka szwajcarskiego, choć kredyt miałby charakter złotowy. Tym samym doszłoby do przemieszania różnych i niespójnych wewnętrznie instytucji kredytowych i nieadekwatnego do uzgodnionego rozliczenia, ze skutkiem wskazanym przez Trybunał Sprawiedliwości polegającym na pozbawieniu kredytu elementów ryzyka właściwego dla wybranej przez strony formy kredytowania. Skoro abuzywne postanowienia umowy zawartej przez strony określają główny jej przedmiot, to utrzymanie umowy bez tych postanowień nie jest możliwe.

Rozpoznając zarzuty podniesione w apelacji, Sąd Apelacyjny wywiódł, iż Sąd Okręgowy nie naruszył art. 56 k.c. w zw. z art. 358 § 2 k.c. i art. 69 ust. 3 prawa bankowego w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG. Trafnie bowiem ocenił, że brak jest w systemie prawa polskiego rozwiązań, które mogłyby zastąpić niedozwolone klauzule przeliczeniowe. Abuzowność postanowień umowy należy oceniać na datę jej zawarcia.

Sąd Apelacyjny stwierdził, że wobec braku zgody powoda na utrzymanie umowy w pełnym zakresie, a więc obejmującym również postanowienia abuzywne, i braku możliwości utrzymania umowy, należało stwierdzić jej upadek. Niekorzystne skutki upadku całej umowy wiążą się przede wszystkim z koniecznością spłaty kredytu, ale też możliwością wysuwania przez przedsiębiorcę innych roszczeń. Zważywszy na konsekwentne stanowisko powoda, który od początku domagał się stwierdzenia nieważności umowy, a korzystał z pomocy prawnej zawodowego pełnomocnika, Sąd przyjął, że wola wyrażona przez niego przybrała postać wyraźnej i świadomej skutków złożonego oświadczenia, jedynie dodatkowo potwierdzonego na etapie postępowania apelacyjnego w piśmie z 13 października 2021 r. Sąd drugiej instancji zauważył, że zestawienie poniesionych przez powoda kosztów kredytu oraz ryzyka walutowego do 2038 r. z obowiązkiem zwrotu pozostałej części kapitału niezwłocznie po wezwaniu przez bank do zapłaty, nie uzasadniało przyjęcia, że ustalenie nieważności umowy wywoła dla powoda niekorzystne skutki także w aspekcie obiektywnym.

Sąd Apelacyjny za prawidłową uznał ocenę prawną Sądu Okręgowego, który przyjął, że umowa nie wiąże stron *ex tunc*, a więc pozwany powinien zwrócić powodowi spełnione przez niego w wykonaniu tej umowy świadczenia pieniężne. Wbrew tezie pozwanego Sąd pierwszej instancji odpowiednio rozważył możliwości utrzymania umowy i doszedł do słusznego wniosku, że polski porządek prawny nie daje instrumentów, by zastąpić w niej luki powstałe po wyeliminowaniu klauzul abuzywnych, a więc mimo faktu, że pozwany może skierować wobec powoda roszczenia pieniężne, umowa nie może być dalej wykonywana. Czyniło to bezzasadnym zarzut naruszenia art. 65 k.c. i przepisów z nim powiązanych.

Od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie skargę kasacyjną wywiódł

pozwany, zaskarżając go w całości. Zaskarżonemu orzeczeniu zarzucił:

- naruszenie przepisów prawa materialnego, tj.:

art. 385¹ § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13; art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 1 ust. 2 Dyrektywy 93/13; art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 385² k.c.; art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 4 ust. 1 i art. 3 ust. 3 Dyrektywy 93/13 w zw. z przepisami Załącznika do Dyrektywy 93/13: ust. 1 lit. j oraz lit. l. oraz ust. 2 lit. c, tiret pierwsze i drugie, ust. 3 Załącznika do Dyrektywy 93/13; art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 7 ust. 1 i 8b ust. 1 Dyrektywy 93/13 i art. 353¹ k.c. w zw. z art. 2, 31 ust. 3 i 32 ust. 1 Konstytucji; art. 65 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 56 k.c.; art. 65 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 354 § 1 k.c.; art. 69 ust. 2 pkt 4a i ust. 3 Prawa bankowego; art. 41 Prawa wekslowego; art. 24 ust. 3 ustawy o NBP; art. 189 k.p.c.; art. 405 i art. 410 § 2 k.c.;

- naruszenie przepisów postępowania, tj.:

art. 321 § 1 k.p.c. w zw. z art. 189 k.p.c.; art. 365 k.p.c. w zw. z art. 479⁴³ k.p.c. w zw. z art. 9 ustawy z 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów; art. 316 § 1 k.p.c. w zw. z art. 6 ust. 1 i 7 ust. 1 Dyrektywy 93/13.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu I i II instancji w całości i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną powód wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna podlegała oddaleniu jako niezasadna.

Problematyka, na którą powołuje się skarżący, była już przedmiotem wypowiedzi Sądu Najwyższego i Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (zob. np. uchwała SN z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56; wyroki SN: z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 415/22; podobnie w orzecznictwie TSUE zob. wyroki: z 30 kwietnia 2014 r., C-26/13, Kásler i Káslerné Rábai, pkt 49-50; z 26 lutego 2015 r., C-143/13, Matei, pkt 54; z 23 kwietnia 2015 r., C-96/14, Van Hove, pkt 33; z 20 września 2017 r., C-186/16,

Andricu i in., pkt 35; z 14 marca 2019 r., C-118/17, Dunai, pkt 48; z 3 października 2019 r., C-260/18, Dziubak, pkt 44).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyjaśniono, że oceny czy postanowienie umowne jest niedozwolone (art. 385¹ § 1 k.c.), dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy (uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, postanowienia Sądu Najwyższego z 10 sierpnia 2023 r., I CSK 5543/22, z dnia 21 grudnia 2023 r., I CSK 2685/23, z dnia 8 grudnia 2023 r., I CSK 3211/23). Wynika to zresztą z art. 385² k.c., który wprost stanowi, iż oceny zgodności postanowienia umowy z dobrymi obyczajami dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy, biorąc pod uwagę jej treść. W wyroku z 20 września 2017 r., C - 186/16, TSUE wyjaśnił, że art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy interpretować w ten sposób, że oceny nieuczciwego charakteru warunku umownego należy dokonywać w odniesieniu do chwili zawarcia danej umowy, z uwzględnieniem ogółu okoliczności, które mogły być znane przedsiębiorcy w tej chwili i mogły mieć wpływ na późniejsze jej wykonanie.

Trafność i aktualność przyjętej przez sądy powszechne oceny sprawy niniejszej potwierdza pogląd wyrażony w uchwale pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22. W orzeczeniu tym wyjaśniono m.in., iż w razie uznania, że postanowienie umowy kredytu indeksowanego, odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej stanowi niedozwolone postanowienie umowne i nie jest wiążące, w obowiązującym stanie prawnym nie można przyjąć, że miejsce tego postanowienia zajmuje inny sposób określenia kursu waluty obcej wynikający z przepisów prawa lub zwyczajów. Ponadto Sąd Najwyższy przesądził także, że w razie niemożliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu indeksowanego, umowa nie wiąże także w pozostałym zakresie. Jeżeli w wykonaniu umowy kredytu, która nie wiąże z powodu niedozwolonego charakteru jej postanowień, bank wypłacił kredytobiorcy całość lub część kwoty kredytu, a kredytobiorca dokonywał spłat kredytu, powstają samodzielne roszczenia o zwrot nienależnego świadczenia na rzecz każdej ze stron. Jeżeli umowa kredytu nie wiąże z powodu niedozwolonego charakteru jej postanowień, bieg przedawnienia roszczenia banku o zwrot kwot wypłaconych z tytułu kredytu rozpoczyna się co do zasady od dnia następującego po dniu, w którym kredytobiorca

zakwestionował względem banku związanie postanowieniami umowy. Jeżeli umowa kredytu nie wiąże z powodu niedozwolonego charakteru jej postanowień, nie ma podstawy prawnej do żądania przez którąkolwiek ze stron odsetek lub innego wynagrodzenia z tytułu korzystania z jej środków pieniężnych w okresie od spełnienia nienależnego świadczenia do chwili popadnięcia w opóźnienie co do zwrotu tego świadczenia.

Sąd Najwyższy rozpoznający niniejszą sprawę jest związany cytowaną uchwałą (art. 88 ustawy o SN).

Zaprezentowane stanowisko Sądu Najwyższego jest m.in. konsekwencją stanowiska Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, który w kwestii dopuszczalności wypełnienia powstałej luki po wyeliminowaniu klauzuli abuzywnej wypowiedział się m.in. w wyroku z 3 października 2019 r., C-260/18. TSUE stwierdził w nim, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 nie stoi na przeszkodzie temu, by sąd krajowy miał możliwość zastąpienia nieuczciwego postanowienia umownego przepisem prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym albo przepisem mającym zastosowanie, gdy strony danej umowy wyrażą na to zgodę. Możliwość ta jest jednak ograniczona do przypadków, w których usunięcie nieuczciwego postanowienia umownego zobowiązywałoby sąd do unieważnienia umowy jako całości, narażając tym samym konsumenta na szczególnie szkodliwe skutki, tak że zostałby tym ukarany (zob. podobnie wyroki: z 30 kwietnia 2014 r., Kasler i Kaslerne Rabai, C-26/13, EU:C:2014:282, pkt 80-84; z 26 marca 2019 r., Abanca Corporación Bancaria i Bankia, C-70/17 i C-179/17, EU:C:2019:250, pkt 64).

W orzecznictwie wypracowano jednolite stanowisko, że wykładnia art. 385¹ § 1 k.c. nie daje podstaw do przyjęcia, iż w ramach oceny abuzywności postanowienia istotny jest sposób jego stosowania przez bank. Przepis ten jest bowiem instrumentem kontroli treści umowy, przedmiotem oceny jest treść normatywna postanowienia umownego, a jej punktem odniesienia - sposób oddziaływania postanowienia na prawa i obowiązki konsumenta. Sankcje będące konsekwencją abuzywności postanowień umownych działają ze skutkiem ex tunc, co oznacza, że zdarzenia o charakterze następczym w stosunku do daty zawarcia umowy zawierającej klauzulę abuzywną - z wyjątkiem woli konsumenta - pozostają bez

znaczenia dla takiego charakteru postanowień umownych. W konsekwencji bez znaczenia jest to, w jaki sposób pozwany rzeczywiście stosował abuzywne postanowienia umowne, a w szczególności, czy przynosiły mu one nieuzasadnione korzyści i czy opierał się na powszechnej i utrwalonej praktyce bankowej. Dla oceny abuzywności postanowień umownych nie ma znaczenia przyczyna zawarcia przez kredytobiorcę umowy, sposób jej wykonywania czy interes banku, który w relacji z konsumentem stosował klauzule niedozwolone (zob. m.in. uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 listopada 2015 r., III CZP 17/15 i z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2 oraz orzecznictwo TSUE przytoczone w ich uzasadnieniu).

W niniejszej sprawie nie wystąpiła żadna z przesłanek, które umożliwiłyby wypełnienie luki, powstałej po usunięciu postanowień abuzywnych. W przepisach prawa polskiego brak jest przepisu dyspozytywnego pozwalającego na ustalenie kursu wymiany walut w sytuacji, gdy postanowienie umowne określające taki kurs jest bezskuteczne. Przepisem takim nie jest w szczególności art. 358 § 2 k.c.

Klauzule indeksacyjne zawarte w umowie stron, jak prawidłowo stwierdziły Sądy *meriti*, nie sprostaly testowi transparentności. W orzecznictwie TSUE wskazano, że wymóg, zgodnie z którym warunek umowny musi być wyrażony prostym i zrozumiałym językiem, powinien być rozumiany jako nakazujący nie tylko, by dany warunek był zrozumiały dla konsumenta z gramatycznego punktu widzenia, ale także, by umowa przedstawiała w sposób przejrzysty konkretne działanie mechanizmu wymiany waluty obcej, do którego odnosi się ów warunek. Również związek między tym mechanizmem a mechanizmem przewidzianym w innych warunkach dotyczących uruchomienia kredytu musi być przedstawiony tak, by konsument był w stanie oszacować, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, konsekwencje ekonomiczne tej umowy (wyrok TSUE z 30 kwietnia 2014 r., Kásler i Káslerné Rábai, C-26/13, pkt 75 i kolejne, które się na niego powołują). Chodzi o możliwość ustalenia treści stosunku zobowiązaniowego, w tym zwłaszcza rozmiaru przyszłego świadczenia konsumenta, przy wykorzystaniu zobiektywizowanego kryterium przeciętnego konsumenta (zob. wyroki SN: z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21, i z 3 lutego 2022 r., II CSKP 415/22).

Sąd Najwyższy wielokrotnie wskazywał, że postanowienia, które uprawniają bank do jednostronnego ustalenia kursów walut są nietransparentne, gdyż pozostawiają pole do arbitralnego działania banku i obarczają kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem. W konsekwencji mają charakter niedozwolonych postanowień umownych (zob. wyroki SN: z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17; z 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17; z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18; z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 29 października 2019 r., IV CSK 309/18, OSNC 2020, nr 7-8, poz. 64; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr B, poz. 20; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21, i z 3 lutego 2022 r., II CSKP 415/22; z 26 maja 2022 r., II CSKP 650/22; z 31 stycznia 2023 r., II CSKP 334/22; z 8 lutego 2023 r., II CSKP 978/22). Sprzeczność z dobrymi obyczajami i naruszenie interesów konsumenta polega w tym przypadku na uzależnieniu wysokości świadczenia banku oraz wysokości świadczenia konsumenta od swobodnej decyzji banku, przy czym dla tej oceny nie ma znaczenia czy bank w rzeczywistości z tej swobody korzystał, niekorzystnie kształtując pozycję konsumenta.

Kwestionowane przez powoda postanowienia stanowiące klauzule indeksacyjne są abuzywne, a zatem są od początku, z mocy samego prawa, dotknięte są bezskutecznością (zob. uchwałę składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56).

Jak wyjaśniono w orzecznictwie Sądu Najwyższego, jeżeli eliminacja niedozwolonego postanowienia umownego doprowadzi do takiej deformacji regulacji umownej, że na podstawie pozostałej jej treści nie da się odtworzyć treści praw i obowiązków stron, to nie można przyjąć, iż strony pozostają związane pozostałą częścią umowy. Koresponduje to z art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13/EWG, który przewiduje, że nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków (zob. np. wyroki SN z: 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21; 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21).

Wyeleminowanie z łączącej strony umowy abuzywnych postanowień umownych rodzi zatem konieczność dokonania oceny czy umowa w pozostałym zakresie jest możliwa do utrzymania. Jak wskazał Sąd Najwyższy, wyeleminowanie ryzyka kursowego, charakterystycznego dla umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i uzasadniającego powiązanie stawki oprocentowania ze stawką LIBOR, jest równoznaczne z tak daleko idącym przekształceniem umowy, że należy ją uznać za umowę o odmiennej istocie i charakterze, choćby nadal chodziło tu tylko o inny podtyp czy wariant umowy kredytu. Oznacza to z kolei, że po wyeleminowaniu tego rodzaju klauzul utrzymanie umowy o charakterze zamierzonym przez strony nie jest możliwe, co przemawia za jej całkowitą nieważnością (wyroki SN z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18; z 19 maja 2022 r., II CSKP 797/22).

Stanowisko to znalazło także swoje potwierdzenie w uchwale pełnego składu Izby Cywilnej z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22. W jej pkt 2 stwierdzono, że w razie niemożliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego umowa nie wiąże także w pozostałym zakresie. Stwierdzenie nieważności umowy mieści się zatem w zakresie sankcji, jaką Dyrektywa 93/13/EWG przewiduje w związku z wykorzystywaniem przez przedsiębiorcę nieuczciwych postanowień umownych.

Modyfikacja umowy poprzez uzupełnienie jej luk byłaby sprzeczna z celem zapobiegania kolejnym naruszeniom, co jest istotą dyrektywy 93/13/EWG. Przedsiębiorca, mając świadomość braku sankcji, mógłby w dalszym ciągu stosować nieuczciwe praktyki oraz abuzywne klauzule, bowiem wiedziałby, że jedyną karą byłoby zastąpienie niedozwolonych postanowień innymi, co pozostawałoby bez wpływu na ważność wadliwego stosunku prawnego (zob. np. wyroki TSUE z: 14 czerwca 2012 r., w sprawie C-618/10, Banco Español de Crédito SA; 30 kwietnia 2014 r., C-26/13, Kásler i Káslerné Rábai; 26 marca 2019 r., w sprawach połączonych C-70/17 i C-179/17, Abanca Corporación Bancaria SA i Bankia SA).

Sąd Najwyższy również wskazał, że działania sądu w razie stwierdzenia klauzuli abuzywnej mają mieć charakter sankcyjny, co oznacza osiągnięcie swoistego skutku zniechęcającego profesjonalnych kontrahentów, do zawierania

w umowach z konsumentami nieuczciwych postanowień umownych. Taki skutek nie mógłby zostać osiągnięty gdyby umowa mogła zostać uzupełniona w niezbędnym zakresie przez sąd krajowy przez wprowadzenie do umowy warunków uczciwych (zob. np. wyroki SN z: 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18, OSP 2021, nr 2, poz. 7; 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że postanowienia umowy kredytu, zarówno określające zasady przeliczenia kwoty udzielonego kredytu na złote przy wypłacie kredytu, jak i spłacanych rat na walutę obcą, stanowią postanowienia określające świadczenia główne stron i jeżeli sformułowane są w sposób niejednoznaczny, pozwalając bankowi swobodnie kształtować kurs waluty obcej, to mają charakter niedozwolonych postanowień umownych w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. (m.in wyroki: z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17; z 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17; z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18; z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 29 października 2019 r., IV CSK 309/18, OSNC 2020, nr 7-8, poz. 64; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr B, poz. 20; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 415/22; z 28 września 2022 r., II CSKP 412/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 54, i z 17 marca 2023 r., II CSKP 924/22).

Podsumowując przedstawione uwagi należy stwierdzić, że zarzuty skargi okazały się nieuzasadnione. Bezzasadny okazał się zarzut pierwszy, dotyczący naruszenia prawa materialnego, tj. art. 385¹ § 2 w zw. z art. 385¹ § 1 k.c., poprzez ich błędną wykładnię. Jak trafnie zarzucono w odpowiedzi na skargę, przy przyjęciu możliwości rozróżnienia klauzuli przeliczeniowej od klauzuli indeksacyjnej jako klauzuli normatywnej (ogólnej), usunięcie z umowy klauzul przeliczeniowych skutkować musi upadkiem spornej umowy. Brak jest bowiem możliwości inkorporowania do umowy jakichkolwiek przepisów prawa powszechnie obowiązującego przez sąd „z urzędu”, jak też wymaganej w tym przedmiocie zgody konsumenta. Badanie pod kątem abuzywności postanowień wzorców umownych odbywa się z uwzględnieniem chwili zawarcia umowy. Eliminacja postanowień

odsyłających do tabelarycznych kursów bankowych powoduje niedającą się usunąć lukę w umowie, na skutek czego nie może ona być w praktyce wykonywana.

Bezzasadny okazał się również zarzut dotyczący naruszenia art. 385¹ k.c. w zw. z art. 65 § 1 i 2 k.c., art. 358 § 2 k.c. oraz art. 41 ustawy Prawo wekslowe poprzez ich niezastosowanie. Wobec jednostronnego narzucenia przez Bank tzw. tabel kursowych, nienależytego poinformowania powoda o skali ryzyka związanego z zaciągnięciem kredytu indeksowanego w narzuconej wzorcem umownym formie, nie ma podstaw do zastąpienia abuzywnych postanowień umowy przepisami o charakterze dyspozytywnym; nie przywróci ono zachwianej równowagi stron stosunku prawnego.

Nie zasługiwał też na uwzględnienie zarzut naruszenia art. 385¹ § 1 i 2 k.c. i art. 6 ust. 1 Dyrektywy Rady 93/13/EWG z 5.04.1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich poprzez dokonanie ich błędnej wykładni. Jak już wskazano, samo zastąpienie abuzywnych postanowień przeliczeniowych nie wyrówna rozkładu ryzyka, które obciąża konsumenta w sposób niczym nieograniczony, a kredytodawcę jedynie do wysokości udzielonego kredytu.

Jako niezasadny należało ocenić zarzut naruszenia art. 189 k.p.c. W orzecznictwie Sądu Najwyższego powszechnie dopuszcza się bowiem wystąpienie z żądaniem ustalenia nieistnienia stosunku kredytu ze względu na nieważność umowy kredytu (zob.m.in. wyroki Sądu Najwyższego z 10 maja 2022 r., II CSKP 163/22, niepubl.; z 20 czerwca 2022 r., II CSKP 701/22, niepubl. i z 28 lipca 2023 r., I CSK 611/22; zob. także uchwały Sądu Najwyższego z 23 września 2020 r., III CZP 57/10, OSNC 2011, Nr 2, poz. 14 i z 15 września 2020 r., III CZP 87/19, OSNC 2021 r., Nr 2, poz. 11 oraz wyrok Sądu Najwyższego z 6 listopada 2015 r., II CSK 56/15). Skuteczne powołanie się na interes prawny w rozumieniu art. 189 k.p.c. wymaga wykazania przez powoda, że wyrok wydany w tego rodzaju sprawie wywoła takie konsekwencje prawne w stosunkach między stronami, w wyniku których ich sytuacja prawna zostanie określona jednoznacznie, nie będzie budziła wątpliwości, co spowoduje w konsekwencji, iż zostanie usunięta niepewność co do istnienia określonych praw i obowiązków stron oraz ryzyko ich naruszenia w przyszłości (zob. wyrok SN z 12 stycznia 2022 r., II CSKP 212/22).

Nie miał racji skarżący, że doszło do naruszenia art. 405 k.c. i 410 § 2 k.c. Jak bowiem stwierdził Sąd Najwyższy stronie, która w wykonaniu umowy kredytu dotkniętej nieważnością spłacała kredyt, przysługuje roszczenie o zwrot spłaconych środków pieniężnych jako świadczenia nienależnego (art. 410 § 1 w zw. z art. 405 k.c.) niezależnie od tego, czy i w jakim zakresie jest dłużnikiem banku z tytułu zwrotu nienależnie otrzymanej kwoty kredytu. W razie nieważności umowy kredytu dokonywane przez niedoszłego kredytobiorcę płatności, mające stanowić spłatę wykorzystanego kredytu, są świadczeniami nienależnymi i podlegają zwrotowi; świadczeniem nienależnym jest w takiej sytuacji również wypłata środków pieniężnych przez bank. Proste zastosowanie tej zasady prowadzi do wniosku, że między bankiem a kredytobiorcą powstają wówczas różne zobowiązania restytucyjne: zobowiązanie tego kredytobiorcy do zwrotu wykorzystanych środków pieniężnych oraz zobowiązanie banku do zwrotu uiszczonych płatności. Artykuły 410 i nast. k.c. nie zawierają żadnej odrębnej regulacji, która wskazywałaby na jakąkolwiek zależność tych zobowiązań, w szczególności odwzorowującą zamierzony przez strony związek między obowiązkami mającymi wynikać z umowy kredytu. Zobowiązania stron do zwrotu otrzymanych nienależnie świadczeń są co do zasady od siebie niezależne, co odpowiada teorii dwóch kondycji, przeciwstawianej teorii salda (zob. wyrok SN z 18 grudnia 2024 r., II CSKP 1486/22; postanowienie SN z 25 czerwca 2025 r., I CSK 450/25).

Mając na uwadze zaprezentowane argumenty, Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. jako nie mającą uzasadnionych podstaw.

O kosztach postępowania kasacyjnego Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 98 § 1, 1¹ i 3 k.p.c. w zw. z art. 99 k.p.c. w zw. z § 2 pkt 6 w zw. z § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych.

Beata Janiszewska Agnieszka Góra-Błaszczkowska Ireneusz Kunicki

(P.H.)